

stranij. Pod tekstom je kratka razlaga težjih mest nalik naši Allioli-Wolfovi izdaji. — Človek bi mislil, da bo tu kar mrgolelo neprebavljivih germanizmov, a čitatelja iznenadi bogastvo jezika, gladki zlog, obilje korenitih slovanskih izrazov in oblik. Tako se je med drugimi v tem narečju ohranil aorist, ki večkrat prav izvrstno izraža misel grškega izvirnika, bolj kakor Vulgata in nemški prevod.

Marljivemu gospodu pisatelju Luščanskemu služi to delo v čast, v književni zgodovini lužiških Srbov mu ostane trajen spominik.

Drug znamenit pojav na književnem polju Lužičanov je petdesetletnica njihove Matice.

Dne 7. mal. travna t. l. je minulo petdeset let, kar se je po prizadevanju gorečega rodoljuba Jana Ern. Smolerja l. 1847. ustanovila ta prezasluzna družba, katero Lužičani po pravici imenujejo „duchowna mać (mati) srbskeho luda“. — Razdvojeni v verskem oziru se tudi narodopisno delé v gornje in dolnje Lužičane in govoré tri dokaj različna narečja, h temu je še imel skoro vsak pisatelj svoj pravopis. V takih razmerah bi bil na predek nemogoč.

Dobro misleči može obeh veroizpovedij so se tedaj združili v Matici, ki je tako postala duševno središče vsega kulturnega delovanja v Lužici. Razlika v pravopisu sicer še ni izginila — saj še celó maloštevilni katoličani pišejo z latinskim in nemškim pravopisom; katoliška lista: nabožni „Katholski Posol“ in politično-zabavne „Serbske Novini“, izhajata v nemški opravi, ker je ljudstvo iz šole privajeno nemškemu pravopisu; vendar Matica je vzbudila zavest narodne jedinosti in pisateljske moči napotila k jedinstvenemu delovanju. V preteklih petdesetih letih je Matica srbščino dokaj očistila in ogladila, njeni letopisi in časniki so raztrosili nešteto dobroga semena med narod.

Najznamenitejšje njeno delo je Pfuhlov lužiško-srbski slovar, ki je vsem mladim pisateljem zlato vodilo.

Lužičani pa tudi dobro poznajo veliko važnost svoje Matice, zato se ob njenem jubileju zbrali v Budišinu vsi zastopniki lužiško-srbskega naroda. Jubilejska svečanost se je vršila dné 20. in 21. malega travna t. l. Prvi dan je zborovalo lužiško-srbsko dijaštvo, potem razni odseki Matice: leposlovni, jezikoslovni, narodopisni, godbeni. Zvečer je bila slavnostna predstava Bartove drame „Na hrodzišku“. Predmet je iz dobe pokristijanjenja Lužic in bojov za narodno samostalnost. Dnó 21. malega travna so udje položili venec na grob ustanovitelja Smolerja in kanonika M. Hornika. Ta dan je bila tudi slovesna skupščina, kjer so poleg navdušenih govorov odmevale domoljubne pesmi. K sklepu so vsi zapeli narodno koračnico: „Naše serbstvo s procha stawa.“

Posebnega pomena je, da se je ta dan položil tudi temeljni kamen narodnemu domu, ki bo središče narodnega življenja v Budišinu. Za zgradbo se zbirajo radovoljni doneski, delo bi se imelo dovršiti v desetih letih.

Zvečer istega dné je bil slavnostni koncert vseh narodnih pevskih društev, po koncertu pa komers, kjer so se zopet zbrani rodoljubi z navdušenimi govori vspodbujali k težavnemu delu.

Izmed drugih je tudi naša Slovenska Matica poslala severni posestrimi ob tej priliki srčno čestitko, kateri se iz slovanskega juga v imenu čitateljev pridružujemo tudi mi, želeč, da vrla „Maćica“ prospeva in cvete „k Bohu česći a Serbam k wužitku“!

Druge književnosti.

Z ozirom na poročilo o knjigi dr. M. Murka „Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik“ (Dom in svet, 1897, šte. 12, str. 382—384) dobili smo od pisatelja sledeči odgovor:

Iz kritičnih opazk gosp. dr. Jožefa Debevca, ki se sicer stvarno popolnoma z mano strinja, moglo bi se soditi, da se v knjigi nahajajo protikatoliški nazori. Ne govorim o tem, da je v takem slučaju že kot mož ne bi bil ponudil graški „Styrii“ v zalogo. Posamezni izrazi, nad katerimi bi se res lahko posebno duhovniki spodtikali, čitajo se pač precéj drugače v zvezi s celo vsebino. Ako pravim o Kollárju, da se je pozival „angesichts der pfäffischen Angriffe gegen die Volkslieder gerade von Seite seiner evangelischen Berufsgenossen“ (str. 231, ne 234) „auf die hohe geistliche Würde Herders“, pač vidi vsakdo, zakaj in komu očitam „pfäffische Angriffe“. V tem zmislu se more ta izraz, s katerim se vse pové, česar je treba, rabiti tudi v književnosti. Podobno se jaz ne bi obotavljal tudi profesorjem, ki se gotovo čutijo vzvišene nad „šomaštre“, očitati n. pr. schulmeisterliche Beschränktheit. O Görresovi mistiki in njegovem poznejšem delovanju sploh nikjer ne govorim, ampak le o njegovih mitologičnih in etimologičnih „Phantastereien“. Teh pa je polna njegova „Mythengeschichte der asiatischen Welt“ (Heidelberg, 1810) in v teh so ga res posnemali tudi slovanski pisatelji (gl. str. 50—51, 153, 234, 263, 265, 267, 269). Ako pravim o Kollárju, „dass er wie die meisten Romantiker endete (ne: „sie endeten“) im Dienste der Reaction“, kažejo tudi prednji in naslednji stavki jasno, da mislim na absolutistično in narodnostno reakcijo Bachovo, o katerih posebno pri Jugoslovanih pač ne more biti dvojnega mnenja, kajti vzbuja prebridke spomine na plačilo, katero so dobili za svojo zvestobo l. 1848.

Kako nevarno je sploh opirati se na posamezne besede, pokažem še na malenkosti, ki pa je jako karakteristična. Gospod kritik ni zadovoljen, da imenujem protestanta Kollárja „svečenika, Priester“. Ako se govori o njegovem duhovniškem¹⁾ poklicu (. . . Kollár als Priester kennen lernen), se pač ne more rabiti izraz „Pastor“. Sicer se je pa gospod kritik še hujše pregrešil, kajti Rusi bi nam povedali, da „svjaščénike“ imajo samo oni, katoličani pa „kséndze“ (pol. ksiądz); enako se rabita tudi izraza „cerkev“ in „kostél“. Meni sicer to dokazovanje nikoli ni imponiralo, ali mislim iz drugih razlogov, da nam, kakor še v marsikaterem slučaju, tudi tukaj ni treba „uzmati“ in da lahko ostanemo pri svojem slovenskem „duhovniku“.

Na Dunaju, 23. junija 1897.

Dr. M. Murko.

† O. Evzebij Fermendžin.

(Spisal Iv. St.)

V Našicah, prijaznem slavonskem trgu, je izdihnil 25. rožnika plemenito svojo dušo o. Evzebij Fermendžin, brez dvoma jeden najznamenitejših frančiškanov naše dobe. Pokojni Fermendžin je bil rodом Bolgar iz neznatne bolgarske naselbine na južnem Ogerskem, a po svojem kasnejšem delovanju je pripadal tudi hrvaškemu narodu. Vrlo nadarjen in pobožen mladenič si je izvolil za svoj poklic duhovski stan ter stopil v red sv. Frančiška. Še mladega so postavili radi njegovega obilnega in temeljitega znanja za profesorja mlajšemu naraščaju frančiškanskemu. Kmalu pa so zvedeli o njegovih vrlinah tudi v Rimu, kamor so ga pozvali k središčni upravi frančiškanskega reda. Tukaj so mu izročili vrlo težavno ali častno nalogo: pisati zgodovino celega reda. Prevezel je po odredbi višjih poglavarjev nadaljevanje ogromnega dela „Wadingi Annales“. V tem delu se opisuje delovanje frančiškanskega reda od postanka svojega; a ker je ravno ta red vrlo mnogo uplival na kulturni razvitek vseh narodov evropskih, je to delo prava zakladnica za zgodovinarje. Evzebij Fermendžin se je posvetil tej nalogi z navdušenjem ter dovršil delo do 27. zvezka, ki obsega zgodovino reda do konca XVII. veka. Za XVIII. vek pa bode nadaljevala vsaka provincija to delo zase. Po tem znamenitem zgodovinskem delu je o. Evzebij poznat celemu svetu, koder so raztreseni frančiškanski samostani. In s kakšnim trudom in s kakšno natančnostjo je on sestavljal to delo!

¹⁾ Gospod pisatelj rabi besedo v širšem pomenu; v pravem pomenu pa protestantje nimajo duhovnika in torej tudi Kollár ni bil duhovnik. — Uredn.

Ni se zbal nobenih težav ter je v to svrho prepotoval večji del Evrope, šel je celo v Egipt, sveto deželo in v neke kraje prednje Azije.

Pri tem velikem podjetju pa skromni Evzebij ni pozabil zbirati in prirejati gradiva za zgodovino južnih Slovanov. Kjerkoli mu je bilo mogoče, bodisi že v vatikanskem ali propagandinem arhivu, bodisi po raznih samostanih južnoslovanskih dežel, povsodi je zbiral podatke za zgodovino svojega naroda. Tako je izšlo delo: „Acta Bulgariae ecclesiastica“ l. 1887. Znano je, kako žalostna usoda je zadela bolgarski narod, ko je koncem XIV. veka padel pod turško gospodstvo. V srednjem veku cvetoča in mogočna Bolgarska, kjer je procvitala slovanska književnost tako sijajno, kakor nikjer drugodi, izginila je skoro do najnovejšega časa. Delo o. Evzebija nam razsvetljuje to temino ter nam podaje za XVI. in XVII. vek precčj podatkov za zgodovino tega naroda. Iz tega razvidimo, kako je bolgarski narod še vedno v živem spominu obdržal bogomilsko vero, in kako so se trudili hrvaški frančiškani, da slednjič izkoreninijo to krivoverstvo izmed bratskega jim naroda. Dohajali pa so hrvaški frančiškani na Bolgarsko iz Dalmacije, posebno iz Dubrovnika, ki je bil ravno v XVI. in XVII. veku samostalna republika. Dubrovčani so živeli s Turki v miru ter razširili svojo trgovino z raznimi pogodbami, ki so jih sklepali s turškimi sultani, po celem balkanskem polotoku. Hrvaški jezik se je takrat širil od Dubrovnika do Carigrada, posebno po Bolgarskem, kjer so hrvaški frančiškani uživali mnogo slobodnin gledé na svoje versko delovanje. Vse to se nam lepo prikazuje v omenjenem delu o. Evzebija.

Zraven podatkov za bolgarsko cerkveno zgodovino je zbiral o. Evzebij tudi gradivo za zgodovino Bosne. L. 1893. je prišlo na svetlo njegovo delo: „Acta Bosnae potissimum ecclesiastica“, ki obsega dobo od 925.—1752. leta. To je popoln zbornik za zgodovino Bosne, kakoršnih nam le preveč manjka tudi za druge jugoslovanske dežele. Iz listin, ki so bile že poprej znane, posnel je bistveni obseg čisto na kratko, samo da ne izostane iz zbornika nobeden podatek iz starejše zgodovine. Največ njegovih novih spominikov pa nam razsvetljuje najtemnejo in najžalostnejšo dobo turške nadmoči. Vse delo je urejeno kritično ter je za vsakega zgodovinarja, ki se bavi s prošlostjo Bosne, neobhodno potreben vir. Izdala pa je to delo kakor tudi delo o Bolgariji jugoslovanska akademija znanostij in umetnostij v Zagrebu v zbirki „Monumenta Slavorum Meridionalium“ in sicer v knjigah XVIII. in XXIII.

Že s temi deli si je pridobil o. Evzebij velik ugled med učenim svetom, in jugoslovanska akademija ga je uvrstila med svoje člene. Skromni učenjak pa je zbiral še na dalje spominike za jugoslovansko zgodovino. V XXII. knjigi „Starin“